

Ткаля Олена Вікторівна

к.ю.н., доцент кафедри кримінально-правових дисциплін

Миколаївського комплексу

Національного університету «ОЮА»

Основні принципи формування і застосування «іммунітетних» норм права

Для більш повного визначення смислового навантаження юридичної категорії «правовий імунітет», практики застосування положень, які наділяють окремих суб'єктів правовими імунітетами, необхідно звернутися до принципів правових імунітетів, які є фундаментальними, базовими положеннями, визначають юридичну природу, нормативне визначення і порядок застосування правових імунітетів, що є важливою передумовою для формування законності в процесі використання правових виключень взагалі, та імунітетів, зокрема. Як справедливо зазначають представники науки теорії права, принципи являють собою об'єктивно притаманні праву беззаперечні вимоги, які пред'являються до учасників суспільних відносин з метою гармонічного поєднання індивідуальних та громадських інтересів [4, с.5].

Ступінь розробленості проблеми визначення принципів правового імунітету визначають праці вітчизняних і зарубіжних фахівців у галузі юриспруденції. Серед них слід назвати теоретичні дослідження таких науковців, як М.І. Козюбра, А.Ф. Крижанівський, О.В. Малько, С.В. Мірошник, І.С. Морозова, Ю.М. Оборотов, П.М. Рабінович, О.Ф. Скакун, С.Ю. Суменков, М.В. Цвік, Ю.А. Юшкова та ін.[5, с.6]

Принцип законності являє собою загальноправовий принцип, відповідно до якого нормативне закріплення, практичне застосування правових імунітетів має здійснюватися виключно у відповідності до правових установлень. До правових положень, які розкривають принцип законності в процесі нормативного визначення і практичного застосування, слід віднести, те що по-перше, правовий імунітет повинен бути закріпленим виключно у формі норм права. По-друге, визначення й застосування правових імунітетів здійснюється не інакше як на підставі та в порядку, передбаченому законом. По-третє,

вирішення питання про звільнення від виконання юридичних обов'язків, від юридичної відповідальності або інших заходів примусового характеру, використання спеціальних правил притягнення до юридичної відповідальності, не допускає використання аналогії. По-четверте, кожне порушення законодавства про імунітет має бути усунуто негайно після виявлення факту порушення. По-п'яте, особи, які допустили порушення норм про імунітети, притягуються до юридичної відповідальності. Що стосується характеру юридичної відповідальності, то вона цілком залежить від ступеня небезпеки допущених порушень положень законодавства про правовий імунітет. Пошосте, у разі порушення законодавства про імунітет всі дії й рішення, які були проведені або прийняті після порушення, визнаються незаконними і, як результат, підлягають скасуванню.

Щодо застосування імунітетів слід визнати й використання принципу публічності (офіційності), відповідно до якого всі державні органи й посадові особи, встановивши факт наявності підстав для використання імунітетних норм, зобов'язані забезпечити їх застосування незалежно від бажання особи, яка наділяється певним імунітетом. Але є певні винятки із цього принципу. Наприклад, дача показань як свідків членів сім'ї, близьких родичів, усиновлених, усиновителів підозрюваного, обвинуваченого, підсудного; особи, які відповідно до міжнародних договорів наділені імунітетом, але якого ці особи можуть бути позбавлені на підставі положень, встановлених у самих конвенціях.

Принцип вирішення спірних питань щодо застосування імунітетів виключно в судовому порядку полягає в тому, що у разі виникнення спірних питань щодо наявних підстав для застосування імунітетів, порядку або процедури їх застосування, всі ці спірні питання вирішуються виключно в судовому порядку. Визнання зазначеного положення як одного із принципів застосування правових імунітетів обґрунтовується міжнародною практикою, яка визначає, що кожна людина має право на судовий розгляд у звичайних судах або трибуналах, якими застосовуються відповідні юридичні процедури

[1, с.101]. [2, с.146]. Вилучення адміністративного (позасудового) порядку вирішення спірних питань про застосування імунітетних норм є важливою гарантією правильного їх застосування, що повністю виключає волюнтаризм, відомчу кон'юктуру, неправильну трактовку окремих нормативних положень.

Принцип свободи оскарження полягає в тому, що кожна особа, стосовно якої не були застосовані норми про імунітети, має право оскаржити рішення про незастосування імунітетів у судовому порядку.

Принцип відносності правового імунітету полягає в тому, що ніяка особа, відповідно до діючого законодавства, не має і не може мати абсолютного імунітету. Змістовні обсяги правового імунітету мають певні межі, які нормативно визначаються відповідно до окремого виду імунітету. На рівні базових положень необхідно зазначити, що імунітет не може мати абсолютного [6, с.15], тобто необмеженого, постійного характеру.

Принцип імперативного характеру правового імунітету полягає в недопустимості відмови від імунітету самим носієм правового імунітету. Діючими нормативними актами передбачається різний порядок притягнення до відповідальності осіб, які наділені правовим імунітетом, однак всі можливі процедури щодо вирішення цього питання виключають особисту відмову носія правового імунітету як передумови для притягнення до відповідальності. [3, с.67].

Принцип строкового характеру правового імунітету полягає в тому, що правовий імунітет застосовується виключно в межах виконання повноважень або при знаходженні у певному правовому стані. Так, наприклад, відповідно до ст. 105 Конституції України на Президента України поширюються положення про правовий імунітет протягом всього часу виконання ним повноважень, тобто з моменту його вступу на посаду до моменту прийняття присяги новообраним Президентом України, або відсторонення з посади в порядку імпічменту.

Принцип функціонального характеру правових імунітетів полягає в тому, що нормативне визначення правового імунітету, його застосування здійснюються виключно у зв'язку з реалізацією особою міжнародних,

державних або громадських функцій. Цей принцип визначає юридичну природу правового імунітету, який не може розглядатися як ознаки, що характеризують особисті права і свободи людини, а має виключно публічний характер.

Розкриття принципів визначення і застосування правових імунітетів вимагає звернення до питання співвідношення імунітету з деякими загальноправовими принципами. У першу чергу слід звернутися до аналізу співвідношення імунітету з принципом суверенітету, рівності всіх перед законом і судом, невідворотності юридичної відповідальності.

Стосовно державного суверенітету правовий імунітет має симетричний характер відмов від окремих положень державного суверенітету, що дає можливість зробити однозначний висновок: правовий імунітет не має розглядатися як обмежувальний акт або виключення з положень, якими визначається суверенітет держави. Стосовно національного суверенітету правовий імунітет забезпечує недоторканність представників певної нації і виведення їх з-під юрисдикції іншої держави, що не тільки не суперечить принципу національного суверенітету, а навпаки, забезпечує такий суверенітет. Правовий імунітет не суперечить і положенням суверенітету народу, який, як відомо, полягає у тому, що народ є єдиним носієм державної влади. Навпаки, правовий імунітет у своїй домінанті відповідає внутрішньому суверенітету розбудови державної влади, забезпечуючи гарантування здійснення громадських публічних функцій.[2, с.148]

На підставі співвідношення між правовим імунітетом і принципом рівності перед законом зроблено висновок, що правовий імунітет і зазначений принцип знаходяться у різних сферах правового буття особи: імунітет – в публічний, а рівність права і свобод поширюється, у першу чергу, на приватну сферу правового буття, на людський вимір права, а тому розглядати правовий імунітет ані як виключення з принципу рівності перед законом. За тих же обґрунтувань відсутні підстави і для визнання правового імунітету як обмежувального фактору принципу рівності осіб перед законом і судом.

Аналіз співвідношення правового імунітету і принципу невідворотності юридичної відповідальності дає можливість зробити висновок про відсутність між ними протиріччя за тих підстав, що зазначений принцип має матеріальний характер, і в разі абсолютно справедливого не зведення юридичної відповідальності виключно до покарання у різних формах його прояву, правовий імунітет, який має у більшості випадків процесуальний характер, забезпечує реалізацію принципу невідворотності юридичної відповідальності, визначаючи особливий порядок відповідальності окремих категорій осіб, які наділені повноваженням щодо здійснення публічних функцій.[5, с.36]

Здійснене дослідження правових імунітетів дозволяє заявити про важливу роль, яку вони відіграють у системі правового регулювання, забезпечуючи своїм існуванням і застосуванням гарантованість здійснення публічних функцій суб'єктами, діяльність яких має міжнародний, державний і громадський характер.

Література

1. Агаев Ф.А. Иммунитеты в российском уголовном процессе / Ф.А. Агаев, В.Н. Галузо – М. : ТЕИС, 1998. – 135 с.
2. Брильов О. Імунітет морських державних суден в Україні (проблемні питання теорії і практики) / О. Брильов // Підприємництво, господарство і право. – 2007. – № 6. – С. 146–149.
3. Колодій А.М. Принципи права України / А.М. Колодій – К. : Юрінком Інтер. – 1998. – 120 с.
4. Суменков С.Ю. Привилегии и иммунитеты как общеправовые категории : дис... доктора юрид. наук : 12.00.01 / С.Ю. Суменков – Саратов, 2002. – 187 с.
5. Ткаля О.В. Правовий імунітет в Україні: загальнотеоретичне дослідження: дис... кандидата юрид. наук : 12.00.01 / О.В. Ткаля – Одеса, 2010. – 237 с.
6. Юшкова Ю.А. Иммулитет как правовая категория : автореф. дис. на соискание науч. степени канд.. юрид. наук / Ю.А. Юшкова – М., 2008. – 25 с.